Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 53, Ağustos 2021, s. 234-247

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.52360>

Dr. Hasan DEMİR

hasanzemir@hotmail.com

MODERN DEVLET VE İKTİDAR ANLAYIŞINDA SÖYLEMİN TERS YÜZ EDİLMESİ: M. FOUCAULT

Özet

Modern devlet düşüncesinin özünde, haklarının korunması karşılığında belirli türden bir güce tüm yetkiyi devreden yurttaş ile bu yetkiyi devralan iktidar arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Modern bir devlet, haklarını devreden halkın iradesini temsil ettiği ölçüde meşru sayılır. Bir üst siyasi otorite olarak iktidar güce hükmeder ve zor kullanma hakkını tekelinde tutarak onu paylaşmaz. İktidar ve bu iktidara tabi olan halk arasındaki ilişki ise genel olarak cansız bir bağlam üzerinden değerlendirilir. Ancak Foucault ne türden olursa olsun iktidar ilişkilerinin bu şekilde mekanik bir karşılıklılık üzerinden çözümlenemeyeceği düşüncesindedir. İktidar ona göre artık belirli bir yerde değil her yerdedir. İktidar anlayışına yönelik biyopolitik söylem geleneksel olana eklenen, onu tamamlayan bir tavır değil özünün değişimine yönelik bir çözümlemedir. Bu bakımdan teknik bir ilişkiden ziyade hayatın kendisini ve yaşamı temel alır. Bu çalışma iktidarın doğrudan maruz kalınan bir şey olmadığına, insan yaşamının pek çok katmanda iktidar ilişkilerine dahil edildiği düşüncesine odaklanmıştır.

Anahtar kelimeler: Modern devlet, İktidar, Halk, Foucault.

REVERSING DISCOUNT IN MODERN STATE AND POWER APPROACH: M. FOUCAULT

Abstract

In the essence of modern state idea, there is a mutual relationship between a citizen who has assigned all authority to a certain power in return to its rights being protected and the power who assumes this authority. A modern state is deemed to be legitimate as long as it represents the will of the people who has assigned the authority. As a superior political authority, a government commands power and monopolises the use of force and does not share it. The relation between the government and the people who are subjects to the government is usually interpreted over a non-living context. However, Foucault believes that power relations, regardless of the type, cannot be construed over such a mechanical mutuality. According to him, power is now not in a certain place but rather everywhere. A bio-political discourse towards the understanding of power is not an attitude that is attached to the traditional one or that supplements it, but it is rather an analysis towards the change of its essence. In this sense, it is not based on a technical relation but it is rather based on life itself. This study focuses on the notion that power is not something that one is subjected to directly but human life is being incorporated into power-relations in many different layers.

Keywords: Modern State, Power, People, Foucault.

GİRİŞ

Sorun yönetim, yönetimin dili için hukuk, hukukun kurulabilmesi ve etkili olabilmesi için şiddet kullanma hakkını tekelinde tutan bir otorite olarak, egemen iktidar ya da genel olarak siyaseti kurma ve onu idare edebilme sorunudur. Bu bağlamda “bir iktidar var mıdır?” sorusunun cevabı “evet” ise “bu iktidar nerededir ve kimlere uygulanır?” sorunu Foucault özelinde konu edilecektir. Nitekim “geleneksel” iktidar çözümlemelerine baktığımızda her zaman “dışsal” bir erk olarak düşünülen, nesne edinilebilen bir iktidar çözümlemesi karşı karşıya kalırız. Foucault söz konusu olduğunda ise iktidar nedir sorusu geneli kapsayan bir soru haline gelir ve yeri nispeten belirsizleşmeye, merkezi kaymaya başlar. *Söylemin Düzeni* ile ilgili bir soruya “Bu metni bir geçiş döneminde yazdım. O döneme kadar geleneksel iktidar anlayışını kabul etmiştim sanıyorum; yani esasen hukuksal mekanizma olarak iktidar, yasa şunu der, şunu yasaklar, şuna hayır der, bir sürü de olumsuz etkisiyle birlikte: dışlama, ret, engel, inkar, yokumsama... Oysa bu kavrayışın uygun olmadığı kanısındayım.” Şeklinde cevap verecektir. (Foucault, 2019, s.108-109) Onun için asıl amaç, yöneten yönetilen ekseninde iktidar ilişkilerini, toplumun farklı düzeylerinde çok çeşitli yayılımları olan, çeşitli alanlarda kendini gösteren farklı iktidar aygıtlarını işleyişleri, etkileri, bağlantıları içerisinde saptamayabilmektir. (Foucault, 2013, s.29) Bu yönüyle bakıldığında sözü edilen iktidarın bir hükümdarın çehresine bürünmesi ya da devlet biçimi almasının bir önemi yoktur ve farklı iktidar biçimleri, görünimleri, mekanizmaları ve kurumları türeyecektir. (Foucault, 2013, s.56) Bu bağlamda burada sözü edilecek olan devlet, egemen, hakim güç, ya da iktidar birbirine yakın anlamlarda kullanılacak zaman zaman birbiri ile iç içe geçecektir. Yani siyaset felsefesinin geleneksel klasik sorusu iktidarlarda hukukun sınırları nasıl saptanabilir sorusu iken buna karşılık Foucault’nun sorusu, iktidar ilişkilerinin gerçeklik söylemlerini üretmek için seferber ettiği

hukuk kuralları nelerdir şekilde olacaktır; Ya da batı toplumunda güçlü etkilerle donanmış gerçeklik söylemlerini üretme gücü olan bir iktidar biçimi nedir sorusunun cevabı batı toplumunda ya da hangi toplumda olursa olsun sayısız iktidar ilişkisinin kitleye nüfuz ettiği, onu belirlediği ve onu oluşturduğudur. (Foucault, 2013, s.38) Ona göre “Her iktidar ilişkisi, her an bir iktidar ilişkisi içerir ve her iktidar ilişkisi, kendi kendi sonucu ya da olabilirlik koşulu olarak, ait olduğu siyasal alana gönderme yapar. ‘Her şey siyasidir’ demek güç ilişkilerinin her yerde var olduğunu ve siyasi bir alana içkinliklerini dile getirmektir” (Foucault, 2019, s.114) Bu iktidar muğlak ve nerede olduğu belli olmayan, dağılıp saçılmış bir erkler toplamı değil aynı zamanda hukukun sistematiği ve gerçeklik ile ilişki içerisindedir. Bu anlamda iktidar ilişkileri gerçek söylemin bir birikmesi dolaşımı ve işleyişi olmaksızın ne işleyebilir ne de yerleşebilir. Bu anlamda iktidarlara bir gerçeklik ekonomisine de ihtiyaç duyarlar ve gerçeklik ekonomisi olmadan uygulanamaz. Ona göre iktidar tarafından sürekli olarak bir gerçeklik üretmeye zorlanırsanız hatta mahkum ediliriz. İktidar durmadan sorar sorguya çeker gerçeklik arayışını kurumsallaştırır, meslekleştirir ve ödüllendirir. (Foucault, 2013, s.39) Kendi deyimiyle “iktidar masif, homojen bir egemenlik olgusu, bir bireyin ötekiler üzerindeki, bir grubun ötekiler üzerindeki, bir sınıfın ötekiler üzerindeki egemenliği olarak ele alınmamalı; iktidarın çok yukarıda ve çok uzaktan bakılması dışında ona sahip olan ve yalnızca onu elinde bulunduranlarla, ona sahip olmayan ve ona katlananlar arasında paylaşılan bir şey olmadığı akıldaki tutulmalıdır. İktidar uygulanır, dolaşımdadır ve bir ağ oluşturur”. (Foucault, 2013, s.41) Bu yönüyle iktidar, bireyi kişileri boyunduruğu altına alan bir güç değildir. Birey ona göre iktidarın karşısında değildir, onun ilk etmenlerinden biridir. Bu şu demektir; birey iktidarın bir etmenidir ve aynı zamanda, bir etmeni olduğu ölçüde de onun aracıdır. Yani iktidar oluşturduğu bireyden geçiş yapar. İktidar dolaşımında olan, ya da daha doğrusu zincir biçiminde işleyen bir şey gibi çözümlenmelidir. İktidarın şurada ya da burada olmaklığı diye bir şey yoktur. Yeri belirlenemez. Hiçbir zaman da birilerinin elinde değildir. Bir zenginlik ya da mal gibi sahiplenilemez. İktidar işler, bir ağ oluşturur. Bireyler bu ağ üzerinde dolaşmakla kalmaz, sürekli olarak bu iktidara katlanmak ve iktidarı uygulamak durumundadırlar. Bireyler hiçbir zaman iktidarın rıza gösteren ya da atıl hedefi olmazlar. Her zaman onun aracılığı olurlar. (Foucault, 2013, s.43) İşte geleneksel iktidar çözümlemelerini tersyüz eden perspektif budur. Heterojen bir karşıtlık ilişkisi yerine daha homojen ve iç içe geçmiş bir çözümleme yöntemi ile klasik değerlendirmenin dışına çıkmış olur. Oysa birazdan göstereceğimiz kimi örneklerde de görüleceği üzere iktidarın gücü ve bu gücün üzerinde uygulandığı kitle çözümlemelerinde temel prensip, konunun mutlak bir karşıtlık ilişkisi içerisinde ele alınıyor olduğudur.

1. Mutlak İktidarın Dışsal Tasavvuru

Modern devlet düşüncesi içerisinde “birliğin teorisi” olarak ele alınan egemenlik ve buna bağlı olarak da bir iktidarın karar verme yetkisine haiz olması düşüncesi genellikle Jean Bodin’e (1530-1596) kadar geri götürülür. Bodin çok kısa özetlenecekse eğer egemenliği, yurttaşlar ve uyruklar üstünde yasayla kısıtlanmamış en üstün iktidar olarak belirliyordu. Hobbes da Bodin’in ortaya koyduğu bu egemenlik teorisini benimsemekle beraber çok az da olsa yumuşatarak mutlak egemenlik altındaki herkesin kısmen de olsa sözleşme ile devredilmeyecek bir takım hakları ve özgürlükleri olduğunu belirtecektir. Ancak hemen arkasından bireyin özgürlüğünü, egemenin özgürlüğü içerisinde eriterek kaos ortamının hakim olmaması için mutlak egemene itaati zorunlu kılacaktır. (Hobbes, 2004, s.156-157) Mutlak egemenlik düşüncesinin modern anlamda çözümlemeler izlerine rastladığımız bir düşünür olarak Bodin’e göre “Egemenlik, yurttaşlar ve uyruklar üzerindeki en yüksek, en mutlak ve en sürekli güçtür... Egemenlik,

güçlülük niteliğinden ötürü böyle adlandırılmaktadır. Egemenin egemen güçten yoksun bırakılması düşünülemez. Egemenliğin sahibi prens veya halk ise tanrı dışında hiç kimseye hesap vermek durumunda değildir. Egemenlik daima bölünmez ve devredilmez olacaktır” (Bodin, 2009, s.183) Egemeni kendisinin üzerinde bir güç tanımayan, mutlak egemen ve hukukun kurucusu olarak gören Bodin, tebaa ile bu yetiye sahip prens arasındaki ilişkiyi de verilen sözlere bağlılık temelinde ele alır.

Ancak Bodin’e göre yöneten yönetilen ilişkisinde en önemli şey egemen’in mutlak otoritesini ortaya koyabilmesi için yönettiklerinden daha güçlü olması gerektiğidir. Yönetim meselesinde temel prensip budur. Çünkü egemen prens sadece tahtta oturan bir beden değil, mutlak otoritenin de somutlaşmasıdır da. Aslolan egemenin otoritesini kullanabilme ve karar verebilme yetkisini paylaşmamasıdır. Zaten egemen ile kurulacak başka türden bir ilişki Bodin’e göre saçma olurdu. Bodin bunu şu şekilde örnekleyecektir; “Bir prensin yardımcısına (yani temelde kendisinden daha düşük konumda olana) tanıdığı yüksek ve mutlak gücü, bu yardımcı, yalnızca bir şekilden ibaret olan (somutlaşmış egemenlik) prens adından başka bir şeyi kalmamış bulunan prene karşı da kullanabilirdi. Böylelikle uyruğun egemenine, hizmetçinin efendisine hükmetmesi gerekirdi ki hiçbir şey bundan daha saçma olamaz.” (Bodin, 2009, s.184) Bu şekilde ortaya konan şey prensin daima yönettiklerinden daha güçlü olması gerektiği düşüncesi üzerinden şekillenir. Ona göre böyle bir şey olmazsa tanımı gereği ortaya konan düşünceler yanlış sonuçlara vardırı. Egemen egemendir, uyruk ise uyruk. Bir anlamda modern devlet anlayışının temel kavramlarından biri olan “egemenlik” kavramını sistematize eden Bodin, hukukun kurulması meselesinde bütün gücü ve karar verme yetkisini otoritenin, iktidarın ve dolayısı ile egemen olanın somut bir görünümü olarak iktidarın da mutlak sahibi olan prensin kendisine dayandırır. Modern devlet düşüncesinin kuramcılarının biri olarak görülen Hobbes da tam da bu doğrultuda zor kullanma hakkını devletin temel unsurlarından biri olarak belirler. Ona göre “kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez” (Hobbes, 2004, s.127) Bu anlamda insanlar arasındaki savaşı engellemenin yolu itaat etmelerini sağlayacak bir güç ortaya koymaktan geçer. Bu da devlette, egemenin tekelinde olan bir şeydir. Devlet olmadıkça herkes herkese karşı sürekli olarak savaş halindedir ve böylesi bir otoriteden yoksun toplumlarda ortaya çıkan savaş halinde insanların hayatı yalnız, yoksul, kötü vahşi ve kısa sürer. (Hobbes, 2004, s. 94-95) Her insanın kendi varlığını koruma ve sürdürme eğilimi bir diğeri söz konusu olduğunda savaşa neden olur. Bu yüzden de mutlak bir güç olarak egemen devlet bu türden bir çatışmayı engelleyen, hem herkesin iradesini temsil eden hem de herkesin üzerindeki yegane güç olarak toplumsal düzenin korunmasını sağlar. Hakkın hukukun ve barışın korunduğu bir toplum ancak böylesi bir gücün varlığıyla sağlanabilir. Ceza korkusu ile bireyleri kontrol eden genel bir güç olmadan, sözleşmeye dayanan hiçbir uzlaşma veya birliktelik doğal hukukun uygulanması için gerekli güvenliği sağlayamaz. (Hobbes, 2014, s.82) Bu yüzden insanlar kudret ve güçlerini mutluluk içerisinde yaşamalarını sağlayacak bir güce veya heyete devretmelidirler. (Hobbes,2004, s. 128-129) Ancak böyle bir şeyin sonucunda bir kişilikte birleşen topluluk devlet olarak adlandırılabilir. Bu devlette bu gücü bünyesinde taşıyana egemen, onun dışındakilere ise uyruk denir. Düzenin devamı için uyruğun itaati temel şarttır. Yurttaş da bu noktada hem ilahiyatçı devlet teorisini yıkan hem de aklıyla hareket ederek devleti kuran ve işlevini belirleyen bir unsur olarak görülür (Atayman, 2005,s.18)

Anarşizmin önemli kuramcılarının biri olarak da görülen P. J. Proudhon geleneksel olarak birey ile devlet ya da iktidar arasındaki ilişki ağını açıklamaya çalışırken devleti ya da iktidarı, bir anlamda insanın “dışsal” olarak yönetilmesi ile ilişkilendirerek şöyle tanımlıyordu. Ona göre

“Yönetilmek, her faaliyette ve her işlemde not alınmak, kaydedilmek, listelenmek, vergilendirilmek, damgalanmak ölçülmek, numaralanmak, değerlendirilmek, izin verilmek, dinlenmek, uyarılmak, yasaklanmak, değiştirilmek, düzeltilmek, cezalandırılmaktır. Bu kamu gerekliliği ve çıkarı adına katkıda bulunmak, eğitilmek, fidye ödemek, sömürülmek, tekelleşmek, ezilmek, sıkıştırılmak, uyutulmak, soyulmak; en ufak bir direnmede, şikayetinizin daha ilk kelimesinde bastırılmak, cezalandırılmak, horlanmak, taciz edilmek, izlenmek kötü muamele görmek, coplanmak, silahsızlandırılmak, boğulmak, hapsedilmek, yargılanmak, lanetlenmek, vurulmak, sınır dışı edilmek, kurban edilmek, satılmak, ihanet edilmek; bunlar da yetmiyormuş gibi alay edilmek küçük düşürülmek, öfke duyulmak, ve onuruyla oynanmaktır. Bu devlettir, bu onun adaletidir, bu onun ahlakıdır.” (Akt: Pierson, 2011, s.81-82) Burada yöneten ile yönetilen arasındaki ayrım net ve keskin bir biçimde devlet ya da iktidar özelinde bireye dışarıdan uygulanan bir baskı ve şiddet aracı olarak belirlenmiş ve onun karşısında konumlandırılmıştır. Aynı Şekilde Max Weber iktidarı elinde bulunduran modern devleti, genel bir kategori olarak siyasal toplulukların bir parçası olan devletin bir türü olarak görüyor ve özelliklerini şöyle belirliyordu; “sürekliliği olan zorunlu bir siyasal örgüt; idareyi yürüten memurları ve kurulan düzene itaati sağlamak için meşru olarak fiziksel güç kullanım tekeli elinde bulundurdukları sürece devlet olarak adlandırılır. Modern devlet yasama organı tarafından değiştirilebilen, idareyi yürüten memurlarının –ki bu memurlar kurallar ile denetim altında tutulurlar-, örgütlü faaliyetlerinin kaynağı olduğu idari ve hukuki bir düzene sahiptir. Bu düzen salt çoğunluğunu doğumları ile elde eden, kendi üyeleri üzerinde değil, hükümlanlık alanı içinde cereyan eden tüm faaliyetler üzerinde bağlayıcı bir otorite kurma iddiası içindedir. Böylelikle bu örgüt belli bir coğrafi bölgede itaati zorunlu bir yapı haline gelir. Daha da ötesi günümüzde güç kullanımı ancak devletler tarafından veya onun emri ile yapılırsa meşru kabul edilmektedir... Modern devletin güç kullanımını tekeli altına alması, zorunlu hükümlanlığını ve sürekliliğini sağlamak için elzem bir unsurdur” (Akt. Pierson, 2011, s.22)

Bu türden bir egemenlik anlayışı da doruk noktasına Carl Schmitt’le ulaşır. Mutlak egemenin karar verme gücü ve yasa yapma yetkisini kendisine, daha doğrusu “saf kendisine” dayandırarak temellendirecek olan Schmitt olacaktır. Schmitt’e göre yasa yapıcı olarak egemen, olağanüstü hale de karar verendir. Bu şu demektir; egemen yasa yaparken ya da hükmederken kaynağını kendisinden alır. Yani Schmitt’in hukuku kuran olarak egemenden anladığı, ne şekilde olduğu fark etmez, mevcut olanı yıkıp yerine başkasını koyabilme gücüdür. Yasayı koyan bu anlamda baskı ve zor uygulama gücünü de tekelinde bulundurur. Yasa burada artık kendisi merkezli ve kendisi kaynaklıdır. Egemen aynı zamanda politik olanı da belirleyebilme gücüne sahiptir. Politik olan ki bu da dost-düşman ilişkisi çerçevesinde belirlenen bir şeydir, ne şekilde olursa olsun egemen devletin tekelinde ve onun belirlediği bir şey olmalıdır. Devlet düşüncesi de ona göre bu anlamda bir ulusu kurtarma çabasıdır ve bunu yapabilmesi için devletin mutlak egemen olarak politik olana “karar verme” tekeli elinde bulundurması şarttır. Ancak Schmitt’e göre günümüzde egemen devlet anlayışı liberalizm, plüralizm ve demokrasi gibi hurafelerle çöküntüye uğramış, sarsılmıştır. Bu da ona göre devletin egemen olarak siyaseti kurma, politik olana karar verme gücünü zayıflatmaktadır ki günümüzde artık üstün bir birlik ve büyüklük tasarımı olarak düşünülmeyen bu devlet anlayışı, bütün pratik sonuçları bakımından da neredeyse geçersizdir ve üstelik çelişkilerle dolmaya başlamıştır. (Schmitt, 1930, s.28) Ona göre Avrupa merkezli, kamu ve devletler hukuku öğretisinin dört yüzyıllık bir fikir uğraşısıyla yarattığı bu devlet, tüm üstyapısal kavramlarıyla beraber artık sona ermektedir. Siyasal birliğin modeli ve karar verme tekelinin sahibi olarak batı rasyonalizminin bu ihtişamlı örneği, artık

tahtından indirilmektedir. (Schmitt, 2006, s.30) Yine de modern devlet düşüncesinin açık savunucularından biri olarak Schmitt, egemeni ve kurduğu iktidarı devletin, dolayısıyla hukukun da kurucusu olarak belirler. Ona göre egemen durumu kendi bütünselliği içinde yaratır ve garanti altına alır. Bu son karar onun tekelindedir. Devlet egemenliğinin özü burada yatar. (Schmitt, 2010, s.20)

Bu bağlamda modern devletlerin inşasında şiddetin tek elde toplanmasını onun belirleyici özelliklerinden biri olarak görülür. Öncesinde feodal toplumlardaki birden çok güç odağının elinde olan şiddetin, feodal yapıların çökmesi ile birlikte tek bir egemende, yani ihtişamlı sarayında oturan kralda toplanması mutlakiyetçi ve bütüncü devlet yapılanmasının önünü açmıştır. Poggi bu noktada mutlak hükümdarın, bu tür bir saray inşa ettirip yönetmekle feodal lordların, eski yönetim yetkilerini yeniden elde etmek için girişecekleri herhangi ciddi bir çabaya karşı kendisini güvence altına almış olduğunu belirtir. (Poggi, 2007, s.89) Fransa kralı Güzel Philippe'e atfedilen "devlet benim" cümlesinin bu dönemlerde kralın gücünün de simgesi olması bakımından dile gelmesi tesadüfi değildir. Ancak sonrasında sivil toplumun egemen güçlerinden biri olarak gelişen burjuvazi ve diğer ekonomik güç merkezleri ile birlikte bu türden mutlak bir kralın tekelindeki egemenlik, anayasal bir temelde tekrardan düzenlenmiştir. Şiddet de böylece tek bir kimsenin tekelinde olmaktan çıkmış bürokratik bir yapı içerisinde devlete devredilmiştir.

2. İktidar İlişkisinde Merkezin Değişmesi.

Biyopolitikanın nesnesi tekil insanın varlığı değildir. Foucault'ya göre üfus düzeyinde ölçülüp gruplandırılabilen biyolojik özellikleridir. Burada ayat ölçülebilir bir etmen haline getirilir. Nüfus düzeyinde çözümleme, cezalandırma, dışlama, normalleştirme, disipline etme gibi yöntemlerle bireyleri yönetmeyi olanaklı kılar (Lemke 2013. S.20) Diğer taraftan biyopolitika devleti canlı bir organizma olarak gören ve kökü oldukça eskilere dayanan bir politik kavrayış değildir. Biyopolitika politik anlamda kökten bir değişime işaret eder. Öncelikle mutlak egemen ölüm ve yaşama dair her türlü hakkı elinde bulunduran, ona hükmeden, verdiği kararın kaynağının kendisi olduğu ya da olabildiği bir pozisyondayken Foucault'ya göre bu durum 18. yy sonrası değişmiş iktidarlar artık öldürmeye değil yaşatmaya odaklanmıştır. Ancak bu yaşatma bireyi denetleme, disiplin etme süreçlerinden geçirerek askerlik, okul, hapisane gibi denetleme kurumlarına tabi kılmıştır.

Bütün bu iktidar egemenlik ve bunların kapsayıcısı olarak devlet anlayışında ortaya konan sorun yöneten ve yönetilen eksenli bir karşıtlık üzerinden değerlendirilir. Bu karşıtlığı düzenleyen ise hukuktur. Ancak Foucault'ya göre tüm bunlara rağmen 18. Yüzyıldan bu yana hukuk toplumu olmakla son verilmiştir. Hukuk toplumu iktidar ya da egemen ile egemen olduğu tebaanın birbirinden kesin olarak ayrıldığı monarşilerde vardı. Artık iktidar farklı bir şekilde işlemekte birey ile olan ilişkisini bireyin her anına nüfuz ederek kendini göstermektedir. Hukukun dili 18. Yüzyıla kadar burjuvazi ve monarşi tarafından oluşturulmuş bir dil iken burjuvazi daha sonrasında monarşinin oluşturduğu dili kendisine karşı kullanarak ondan kurtulmuştur. (Foucault, 2011, s.144) Çok daha öncesinde Foucault'ya göre Sokrates'te, Platon'da ve Aristoteles'te hakikate siyasete ve özel yaşama dair soruşturma dengeli bir soruşturma olarak kendini gösteriyordu. Ancak M.Ö 3. Yüzyıldan M.S. 2. Yüzyılda insanlar hakikati ve siyasi iktidarı sorgulamaktan vazgeçmiş daha çok ahlaki konulara yönelmişlerdir. Bundan sonra da antik çağ siyaset anlayışı yok olup gitmiş büyük monarşilerin devri başlamış ve bununla beraber büyük bir gerileme kendisini göstermiştir. Böylece hukuku kurmanın ya da insan hayatını

düzene sokmanın yolu artık mutlak bir iktidar olarak şekillenen egemenin dışsal yapısında değil. Günümüzde artık egemen iktidar, bireyi içine alarak onu kontrol etme eğilimindedir. Buda daha interaktif diyebileceğimiz bir ilişki üzerinden şekillenmeye başlar. Eskiden insanların hizaya gelmesini sağlamak için bir tanesinin kralın sarayının önünde parçalanması gerekiyordu. Örneğe Damien 15. Louis'e 1757'de başarısız bir suikast girişiminde bulunmuş yakalandıktan sonra çeşitli işkencelerden geçirilip dönemin bir idam şekli olan dört ata ağlanarak parçalanmıştı. İşte bu doğrudan bir cezaydı ve daha çok "dışsal" bir iktidar tarafından bedene yöneliyordu. Ona göre 18. yüzyılın sonu ile 19. Yüzyılın başında ise bu türden bir cezalandırma tartışmalara rağmen ortadan kalkmıştır (Foucault, 2013a, s.39)

Hümanitenin gelişmesi ile ortaya çıkan giyotin ise daha kısa süren bir ölüm vaat ederken sonrasında insanlar hapsedilmeye başlanmış, disipline edilmeye çalışılmıştır. Burada artık iktidar özneye her alanda kendisini dayatarak farklı bir şekilde kendisini ortaya koymaktadır ki bu iktidar artık "eskiden" olduğu gibi negatif ve sınırlayıcı, hükümdarın herkesin yaşama hakkı üzerinde söz sahibi olduğu bir iktidar değildir. Artık daha üretken bir yaşamı destekleyen bir iktidar olarak, yaşamın sağladığı güçleri sınırlayan bir iktidar değil bunları daha çok arttırmayı isteyen bir iktidardır. Bu yönüyle negatif değil pozitifdir. Yaşamı, ya da insan hayatını iktidar ilişkilerinin içine alan biyoiktidar disipline eder ve insanlara bir makineymişcesine yaklaşır. Böylece disipline edilen beden daha üretken olur, yeteneklerini geliştirir daha verimli olur ve ekonomik denetim sistemleriyle daha çok uyuşan bir yapı ortaya koyar, uysallaşır. Disipline etmek bu anlamda toplumun en küçük birimi olarak bireye ulaşmanın bir yoludur. Bu en küçük birime ulaşmakta kullandığı bir iktidar mekanizmasıdır. Kendi demesi ile Disipline etmek demek "birini nasıl gözetlemeli, davranışını tavrını becerilerini asıl denetlemeli performansını nasıl pekiştirmeli yeteneklerini nasıl çoğaltmalı, en yararlı olacağı yere onu nasıl yerleştirmeli demektir". (Foucault, 2011, s.150) Yani yeni disiplinci iktidar artık yasaklamak üzerinden değil de daha iyi üretim, daha iyi üretkenlik, daha iyi başarı elde etmek yönünde belirlenmeye başlamıştır. (Foucault, 2011, s.147)

Artık bu yeni iktidarın amacı bireyleri öteki dünyada selamete götürmek değil, selameti bu dünyada sağlamak haline dönüşmüştür. Amaçtaki değişikliğe uygun olarak, iktidarın görevlerinde de bir artış olmuştur. Bu iktidar biçimi bazen devlet - polis - tarafından, bazense özel şirketler, refah dernekleri, hayırsever kimseler, aile ve hastane tarafından uygulanır olmuştur. Bütün bunlar, bin yıldan fazla bir süre için tanımlı bir dinsel kuruma bağlı kalmış olan, pastoral türden bir iktidarın, aniden tüm toplumsal bünyeye yayıldığını ve birçok kurumda destek bulduğunu gösterir. (Foucault, 2011, s. 66-67) İnsan hayatı da bu türden bir ilişkiler ağına dahil edilince belli bir karşılık üzerinden değerlendirilen yöneten yönetilen ilişkisinde eksen kaymaya başlamıştır.

Foucault özneye ya da iktidara yönelik çözümlemesinin bir sonucu olarak ortaya çıkardığı bu iktidar ilişkilerine biyoiktidar der. Biyoiktidar demesinin nedeni ona göre tarihte ilk defa, biyolojik var oluş olarak insan siyasal alana yansıtılmıştır. Bu iktidar onun dışında mutlak bir egemen ya da otorite olarak bulunmaz. İnsanın kendi bedeni üzerinden var olur. İnsan da kendi bedeni üzerinden bu iktidara bir ilişki içerisindedir. Çünkü biyoiktidar klasik iktidar çözümlemelerin aksine baskıcı yasaklayıcı bir iktidar değildir. İşte 17. yüzyılın sonundan itibaren Avrupa toplumuna hakim olan iktidar biçimi de budur. Ancak Foucault biyoiktidarın iki türünden sözeder; Birincisi "bedenin anatomo-politiği" ya da "anatomo siyaseti", ikincisi "nüfusun biyo-politiği". Bunlar birbirleri ile kesin olarak ayrılmazlar. Ancak kimi özellikleri

bakımından bir iç içe olmaklıkla beraber farklılıklar da gösterebilirler.

Öncelikle Anatomo-politikte beden disipline edilir. İnsanın yetenekleri geliştirilir, daha verimli olması sağlanır ve yasal bir sistem içerisinde yetiştirilerek ekonomik denetim sistemleri ile bütünleştirilir. İkinci olarak nüfusun biyo-politiğinde ise nüfusa düzenleyici bir denetim getirilir. Nüfus burada sadece kalabalık bir grup insan demek değildir. İktidarın 18. Yüzyıla kadar sadece tebaa üzerinde etkili olma düşüncesi ona göre monarşiye ait bir düşünceydi Ama 18. Yüzyıldan sonra iktidar, nüfusun üzerinde de etkili olabileceğini keşfetti. Nüfustan kastı da tam olarak şudur; "biyolojik süreçlerin ve yasaların nüfuz ettiği, emrettiği, yönettiği canlı varlıklar demektir. Bir nüfusun doğum oranı ölüm oranı vardır, bir nüfusun yaş eğrisi, yaş piramidi, hastalanma hali sağlık durumu vardır, bir nüfus yok olabilir ya da tersine gelişebilir, (Foucault, 2011, s.152) İşte bunlar 18. Yüzyılda "detaylıca" keşfedilmeye başlandı. Tebaa için bu türden detaylar söz konusu değildi. Bu keşif ile nüfus üzerine uygulanan iktidar teknolojileri de gelişmeye başlamıştır. 18. Yüzyıldan itibaren böylece yaşam, bir iktidar "nesnesi" haline gelmiştir. Ona göre "eskiden" nüfus değil tebaa vardı, malları hatta hayatları ellerinden alınabilen hukuksal tebaa. Simdi bedenler ve nüfuslar vardır, iktidar materyalistleşmiş özünde hukuksal olmaya son vermiştir. Hayat iktidarın alanına girmeye başlamıştır. (Foucault, 2011, s. 152-153) İktidar artık onu nesne edindiği bir "şey" olarak değil "beden", "hayat" gibi gerçek öğeler olarak ele almak zorundadır. Bu insan toplumlarının tarihinde hiç kuşkusuz önemli değişimlerden biridir. İnsan hayatının iktidarın alanına yani siyaset alanına girmesi ile iktidar biyoiktidar olmuştur.

Ona göre biyoiktidar otaya çıktıktan sonra bir hukuk toplumu olmaya da son verilmiştir. Bu tavır klasik siyaset kavrayışının tam tersi bir eksenle ele alındığının bir göstergesidir. Nitekim yöneten ile yönetilen arasındaki ilişki bir anayasa çerçevesinde belirlenmiş temel özelliklerden biri olarak, yani her zaman devleti devlet yapan öğelerden biri olarak görülmüştür. Foucault hukuk devleti olmaklığı bu anlamda modern devletin bir özelliği olarak değil, feodalizm sonrası monarşilerin bir özelliği olarak görür. Kendi demesiyle "Benim biyo-iktidar ya da anatomo-siyaset diye adlandırdığım şeyin ortaya çıkışından bu yana, artık bir hukuk toplumu olmaya son vermekte olan bir toplumda yaşamaktayız. Hukuk toplumu monarşik toplumdur. 12. yüzyıldan 18. yüzyıla doğru giden Avrupa toplumları esas olarak hukuk sorununun temel sorun olduğu hukuksal toplumlardır. Hukuk adına mücadele ediliyordu hukuk adına devrimler yapıyordu." (Foucault, 2011, s.158) Ama artık bu durum böyle değildir. "disipline edici bir dünyadayız bir düzenleme dünyasındayız. Hala bir yasa dünyasında olduğumuzu sanıyoruz ama hukuksal olmayan araçlar vasıtası ile fiili olarak kurulmakta olan şey başka tipteki bir iktidardır"(Foucault,2011, s.158)

Bu anlamda Foucault'ya göre biyoiktidar burjuva toplumunun büyük buluşlarından biridir ve kapitalizmin gelişmesinde vazgeçilmez bir unsur olmuştur; çünkü kapitalizm bedenin üretim sürecine denetimli bir şekilde girmesini ve nüfusun ekonomik süreçlere uygun kılınmasını gerektirir. Yani aslolan bedenlerin kapitalizm adına çalışabiliyor ve üretebiliyor olmasıdır. Kapitalist üretim biçimi gereği, bedenin sahip olduğu güçlerin emek gücüne dönüştürülmesi ve üretim gücü olarak kullanılması gerekir; ama aynı zamanda itaatkar ve uysal kılınması da. Bu yüzden biyoiktidar tahakküm ve hegemonya ilişkileri getiren bir iktidar olarak da etkili olmuştur. Ama bu etkiyi yaparken kullandığı teknikler negatif ve sınırlandırıcı değildir ve bedensel şiddeti dışlar; çünkü bireyin biyolojik yaşamı ve onun sahip olduğu güçleri sınırlamak ve en uç noktada yok etmek yerine daha da güçlendirmek gerekir. Bedeni en iyi şekilde

kullanmak, örgütlemek ve denetlemek zorundadır. Böylece on sekizinci yüzyıldan itibaren kapitalizmin gelişmesine çok yakından bağlı olarak yalın anlamda insan yaşamı tarih sahnesine, siyasi tekniklerin alanına girmiştir. Bu anlamda yaşamın kendisinin siyasi stratejilerde ortaya “sürülmesi” Foucault'ya göre bir toplumun "modernliğe girme eşiği"dir. Bir noktada şimdiye kadar ona göre "İnsan, binlerce yıl boyunca Aristoteles için neyse o olmuştur, yani yaşayan ve buna ek olarak siyasal bir varlık olma yeteneğine sahip olan bir hayvan; modern insan, bir canlı varlık olarak yaşamını kendi siyaseti dahilinde söz konusu eden bir hayvandır." (Özne ve İktidar, 2011, s. 17) İnsanın artık kendisini, yaşamını politik alana “sürmesiyle” ortaya çıkan iktidar biçimi de biyo-iktidardır. Bu "yaşam üzerine odaklanan biyo-iktidar bir normalizasyon toplumu oluşturur. İnsanları normlara uymaya zorlayan, onları normalleştiren bir toplum" (Foucault, 2011, s.18)

Foucault 19. Yüzyılın temel olaylarından biri olarak yaşamın, iktidar tarafından göz önüne alınması, bir anlamda dikkate alınması olduğunu düşünür. Canlı varlık olarak insan üzerinde kurulan iktidar biyolojik olanın da devletleştirilmesi anlamına geliyordu. (Foucault, 2013, s.245) Bunu anlayabilmek için Foucault klasik hükümlerlik anlayışına bakılması gerektiğini ifade eder. Ona göre klasik hükümlerliğin temelinde yaşam ve ölüm hakkı vardır. Yaşam ve ölüm hakkı burada hükümdarın elindedir ki bu şu demektir; hükümdar öldürebilir veya yaşatabilir. Burada uyruk ne ölüyken ne de canlıyken kendi üzerinde bir hakka sahip değildir. Bu hak hükümlerinin elindedir. Aslında yaşama ya da öldürme hakkı dendiğinde bu bir tür paradoks gibi görünse de temelde bu durumda ortaya çıkan şey aslında hükümdarın öldürme hakkıdır. Yani hükümdar öldürebildiği anda yaşam üzerindeki hakkını kullanır. Sonuç olarak ortaya çıkan şey aslında hükümdar için ölüm yargısı verme hakkıdır. Böylece ölüm ve yaşam arasında bir simetrisinin de olmadığı ortaya çıkmış olur. Ona göre “demek ki bu yaşam ve ölüm hakkında, gerçek bir simetri yoktur. Öldürme ya da yaşatma hakkı değildir bu. Hayatta bırakma ve ölüme bırakma hakkı da değildir. Öldürme ya da hayatta bırakma hakkıdır. Ki bu da tabii çarpıcı bir simetrisizlik yaratır” (Foucault, 2013, s.246)

İşte 19. Yüzyılda siyasal hukukun en büyük değişikliklerinden biri bu eski hükümlerlik hukukunun yani öldürme ya da hayatta bırakma hakkının yerini yeni bir ilişki biçimine bırakmıştır. Böylece her ne kadar ilk durum yani klasik hükümlerlik anlayışı silinip atılamamışsa da ona nüfuz edilmiş olacak içine işlenecek, değişecek ve tam anlamıyla tersi bir hukuk ya da iktidar ortaya çıkacaktır. Hükümlerlik hakkı öldürme ya da hayatta bırakma hakkı iken şimdi olan yaşatma ya da ölüme bırakma hakkıdır. (Foucault, 2013, s.247)

Klasik sözleşmecî kuramda 17. Ve 18. Yüzyıllarda olan şuydu. Krala kendi üzerinde mutlak bir hak devretmedeki sebep tehlike anında ya da sıkışıldığında yaşamının korunmasının sağlanması içindir. Yaşayabilmek için hükümdar yaratılmış olur. Ama burada ona göre bir sorun var gibidir. Nitekim e nihayetinde yaşamın koruması için yaratılmış bir kral nasıl olur da hükmettiklerinin yaşam hakkını kendi elinde bulundurabilir? Nasıl olur da bu durumda hükümdar yaşamını korumakla mükellef olduğu bireyin yaşamına kastedebilir. Bu durum bu yüzyıllarda siyasal düşünce, siyasal iktidar çözümlemeleri alanında yaşam sorununun nasıl sorunsallaşmaya başladığını gösteren bir siyasal felsefe tartışmasıdır. (Foucault, 2013, s.247) Foucault bu türden bir sorunu bir siyasal felsefe tartışması ya da siyaset kuramı çerçevesinde yapmaktan çok iktidar mekanizmaları, teknikleri ve teknolojileri düzeyinde sürdürmek ister. Bu doğrultuda ona göre 17. yüzyılda esas olarak bireyin bedeni üzerine odaklanmış bir iktidar tekniğinin ortaya çıktığı görülür. Bu şu demektir; birey sıraya sokulmaya, ayrıştırılmaya, bir

diziye ve gözetime sokulmaya başlanmıştır. Bu bir yandan da bireyin bakımının üstlenilmesini, işe yarar güçlerinin alıştırma ve terbiye edilerek yükseltilmesi sağlayacak tekniklerdir. Foucault'ya göre "bütün bir gözetleme, hiyerarşi, teftiş, yazı tutanak sistemi ile: disiplinci iş teknolojisi olarak adlandırılabilir bütün o teknoloji ile, olabilecek en masrafsız biçimde uygulanması zorunlu bir iktidarın katı ekonomi ve ussallaştırma teknikleriydi aynı zamanda. Bu 17. yüzyıl biter bitmez ve 18. Yüzyıl boyunca yerleşir" (Foucault, 2013, s.248)

Ancak 18. yüzyılın ikinci yarısında ona göre disiplinci olmayan başka bir iktidar teknolojisi ortaya çıkar. Bu teknoloji kendinden önceki dışlamayan ama onu da içine alan kısmen değiştiren ve onun içine yerleşerek onu kullanan bir iktidar teknolojisidir. Bu yeni teknik ona göre disiplini ortadan kaldırmamıştır çünkü disiplinci teknik aslen başka bir düzleme aittir başka ölçektir ve başka dayanak yüzeyleri vardır ve başka araçlardan yararlanır. Disiplinci olmayan bu yeni teknik bedenle ilgilenen önceki disiplinci teknikten farklı olarak insanların yaşamları ile ilgilenir. Yani insanların bedenleri ile değil de yaşayan insanla, canlı varlık olarak insanla, tür olarak insanla ilgilenir. Bu yönüyle insanın bedeni gözetlenebilecek, eğitilecek, kullanılacak ve belki de cezalandırılacak bedenlere dönüştürülecektir. Bireyselleştirici ve disipline edici beden üzerinde iktidar kuran ilk tekniğin içine sızan bu ikinci teknik, ilkinde olduğu gibi sadece bedene yönelen olmayacak, insanların çokluğunu yönetecektir. Foucault'nun insanların çokluğundan kastı insanların asal olarak bedenleri değil, tersine yaşama, yaşamın çokluğuna özgü olanlardır; yani doğum, ölüm, üretim, hastalık, vs. gibi toplu süreçlerden etkilenen ve global bir kitle oluşturan insanların içerisinde bulunduğu çokluk.

İşte 18. yüzyılda temeli atılan insan bedeninin "anatomo-politiğinden" sonra (ilk disipline edici teknik), 18. Yüzyılın ikinci yarısında sonlara doğru ortaya çıkan ve ilkinin içine sızarak onu kullanan insan türüne ait olana ilişkin olarak kendini gösteren "biyo-politiktir" Burada artık disipline edilen bedenden, beden-bireyden farklı olarak yeni bir beden söz konusudur. Foucault bu bedeni bir sürü başı olan bir beden olarak tanımlar ki asıl kastettiği burada "nüfus"tur. (Foucault, 2013, s, 251) Ona göre biyopolitiğin işi nüfustur. Burada disipline edici olandan farklı bir teknoloji kullanılır. Burada bireye artık birey doğrudan değiştirilmez, genel olarak global bir müdahale söz konusudur. Hastalanma oranları değiştirilmeli, düşürülmeli, yaşam uzatılmalı, doğum oranı arttırılmalıdır. Bu global nüfus içerisinde bir denge oluşturulmalıdır. Bir tür "homoestazi" yani canlılardaki kimi fizyolojik değişmezleri sabit tutma veya bozulduğu zaman yeniden yerine getirme eğiliminde olduğu türden bir düzen kurulacak, dengeleyici mekanizmalar çalıştırılacaktır. Artık disiplinden farklı olarak beden üzerinde bir çalışmayla gerçekleşecek bireysel bir terbiye söz konusu değildir. Disiplinin yaptığı gibi bireyin bedenine bağlanmak söz konusu değildir. Artık birey ayrıntı düzeyinde bireye ele alınmaz, "tam tersine global mekanizmalarla, global denge, düzenlilik durumları elde edilecek biçimde hareket etmek; kısaca, yaşamı, tür insanın biyolojik süreçlerini ele almak ve bunlar üzerinde bir disiplin değil ama bir ayarlama sağlamak söz konusudur" (Foucault, 2013, s.252)

Artık iktidarının tekeliindeki "öldürebilme" gücü, bu büyük mutlak ve karanlık iktidarın berisinde artık "yaşatma" iktidarından söz edilebilir. Demek ki şimdi kendi demesi ile "biyo-iktidarın teknolojisiyle birlikte, olduğu biçimiyle nüfusun üzerinde, canlı varlık olarak insanın üzerinde, bu iktidar teknolojisi,"yaşatma" iktidarı olan, sürekli, çok bilgili bir iktidar ortaya çıkar. Hüküdarlık öldürüyor ya da hayatta bırakıyordu. Ve şimdiyse, tersine, yaşatmak ve ölüme bırakmaktan ibaret olan, ayarlama iktidarı diyeceğim bir iktidar doğar" (Foucault, 2013, s.252)

Ona göre şimdiki iktidar öldürmekten çok yaşatmaktadır. Ama bu öldürmeme işi iktidar için

yaşamın “nasılı”na müdahale hakkına dönüşmüştür. Dolayısıyla iktidar yaşamı yükseltmek için yaşamın kazalarını, iyi ya da kötü olasılıklarını zayıflıklarını denetim altına almak için özellikle bu düzeyde yaşatma düzeyinde devreye girdiği andan itibaren, yaşamın sonu olarak ölüm, iktidarın da bitimidir. İktidar artık ölümle ilgilenmez, ölüm oranı ile ilgilenir. Hükümrانlık için ölüm mutlak iktidarın bir kendini açık bir şekilde ortaya koyduğu bir şey iken, şimdi tersine bireyin her türlü iktidarın sıyrıldığı kendine döndüğü ve bir anlamda el etek çekip kendisinin en özel yanına çekildiği andır. İktidar ona göre artık ölümü tanımaz ve hatta tam anlamıyla ölüme boşverir. (Foucault, 2013, s.254)

Bu yeni iktidar teknolojisi düzenleştirici bir iktidar teknolojisidir. Disipline edici teknik beden üzerinde yoğunlaşır, bireyselleştirici etkiler yaratır, hem yararlı hem de uysal kılınması gereken güçlerin kaynağı olarak bedeni manipüle eder. Bunun üzerine binen iktidar teknolojisi bedene değil yaşama odaklanır. Bu teknoloji bir nüfusa özgü kitle etmenlerini bir araya getiren, canlı bir kitlede meydana gelebilen, tehlikeli olaylar dizisini denetlemeye çalışan bir teknolojidir. Denetleyen ve eğer olabilecekse değiştiren bir teknolojidir. Merkezinde bireysel terbiye değil, genelin dengesi vardır. Dolayısıyla Foucault’ya göre “bir güvenlik teknolojisinin karşısı ya da bundan farklı olan bir terbiye etme teknolojisi; bir de güvence sağlayıcı ya da düzenleştirici bir teknolojiden ayrılan disiplinci bir teknoloji vardır. Her iki durumda da beden teknolojisi olan bir teknolojidir bu; ama birinde, bedenin yeteneklere sahip bir organizma olarak bireyselleştirildiği bir teknoloji söz konusudur, öteki durumda ise bedenlerin, bütün biyolojik süreçleri içerisinde yeniden yerleştirildiği bir teknoloji.” (Foucault, 2013, s.255) Foucault’ya göre 19. yüzyılda iktidarın yaşamı ele geçirmesi demek iktidarın yaşamı sorumluluğunu üstlenmesi demektir. Yani bir yanda disiplin teknolojilerinin, öte yanda da düzenleme teknolojilerinin çifte işleyişi yoluyla organik olandan biyolojik olana, bedenden nüfusa varan bütün yüzeyi kaplamayı başardı demektir. Bu hali ile hem bedenin hem de yaşamın sorumluluğunu yüklenen bir iktidarın içerisindeyiz artık. İşte biyoiktidar budur.

SONUÇ

Premodern devletler olarak adlandırılan modernizm öncesi devletlerde toplumsal, ekonomik, dinsel ve politik güçler genel anlamda ayrıışmamıştır ve bu yüzden uygulamalar daha çok keyfi, teokratik ve iktidarı elinde bulunduran hanedanın istekleri doğrultusunda şekillenmiştir. Modern devletlerde ise bu durum kişiler üstü olarak nitelendirilen anayasaya devredilmiştir. “Kanunların nasıl yapılması gerektiğini gösteren kanunlar” olarak anayasa, bir anlamda devleti oluşturarak onu güvence altına alır. (Pierson, 2011, s.34-35) Dolayısıyla modern devletlerin belirleyici özelliklerinden biri de bireyin üstünlüğünü değil hukukun üstünlüğünü temel alması ile kendini ortaya koyar. Ancak mevcut otoritenin ya da otorite olma iddiasındaki gücün, iktidarın bu türden bir üstünlüğü kabul ettirecek meşruiyet araçlarına ihtiyacı vardır. Bir anlamda bu, devletin, bireyleri, istemedikleri şeyleri yapmaya zorlayabilmek için ne gibi haklı gerekçeleri olabilir sorunu ile de ilişkilidir. Modern devletler ise varlıklarına, bireylerin özgürlüğüne ve özerkliğine el koyan bir organ olarak değil de onların kolektif iradelerinin bir temsili oldukları düşüncesi ile meşruiyet kazandırmaya çalışır. Dolayısıyla birey için devlete itaat aslında dolaylı olarak kendi gereklerini yerine getirebilmek olarak temellendirilir. Modern devlet de “halkın iradesini” temsil ettiği ölçüde meşru sayılır. Bu anlamda devlet de keyfi olarak yönetilen bir tiranlık değil anayasayla yönetilen siyasal bir varlık olarak bir cumhuriyet olmalıdır. Ulus devlet düşüncesi de sınırları belirlenmiş bir alanda hemen her bölgedeki insanı yurttaş olması dolayısı ile eşit haklarla donattığı iddiasındadır. Tebaadan yurttaş geçiş bu

sınırlar içerisinde doğan ve yaşayan herkese verilmiş bir haktır. Böylece Ulus devletler, siyasal ve ekonomik olarak merkezîyetçi, bütüncü ve kültürel alanda bir standart ortaya koyma çabası içerisinde olarak kendilerini akla dayalı örgütlenmeler olarak ortaya koymuş, sınırları belli bir toprak parçası üzerinde mutlak egemenlik ve zoru tekelinde tutmak gibi özelliklerle karakterize olmuştur.

Bu bağlamda iktidarı elinde bulunduran her türden yapı, ister adı devlet olsun ister başka bir şey, bir üst siyasî otorite olarak güce hükmeder, iktidarı ve “şiddeti” tekelinde tutar ve onu paylaşmaz. Böylece modern devletin ve buna bağlı olarak iktidarın klasik özellikleri şu şekilde sıralandırılıyor olsa gerektir; Devlet şiddeti tekelinde tutan, sınırları belli bir bölgede mutlak egemenliğe sahip, anayasal bir düzen kurar. Kişiler üstü bir iktidarı vardır, kamu bürokrasisine dayanır, bireyle ilişkisi yurttaşlık/vatandaşlık ilişkisi üzerinden belirlenir ve otoritesinin meşruiyetini bir temel üzerinden kurarak onu korur. Ancak iktidarın bu şekilde “dışsal” tasavvurunu tersyüz etme konusunda Foucault perspektifi değiştirmiş görünmektedir.

İnsanın bedeni ile dahil olduğu, düzenleyici bir sistemde iktidar, artık dışarıda konumlanmış dışsal bir erk olarak kendini göstermez ve geleneksel yöneten yönetilen perspektifi değiştirilmiş olur. Ona göre iktidardan söz edildiği zaman akla gelen ilk şey siyasî bir yapı, bir hükümet, egemen bir toplumsal sınıf veya bir kölenin karşısındaki efendi ve benzerleri gelir. Oysa iktidar ya da iktidar ilişkileri dendiğinde kastedilen şey bu türden bir karşıtlık değildir. Kast edilen şey hangi biçimde olduğu fark etmeksizin hemen hemen bütün insan ilişkilerinde, örnekte bir aşk ilişkisinde ya da kurumsal veya ekonomik bir ilişki söz konusu olsun fark etmez hemen her türlü ilişkide iktidar her zaman vardır. Bir kişinin başkasının davranışlarını yönlendirmeye çalıştığı anda iktidar kendisini göstermeye başlar. Bunlar da dolayısıyla farklı biçimlerde altında rastlanabilecek olan ilişki biçimleridir. Aynı zamanda bu iktidar ilişkileri durağan değil hareketli ilişkilerdir ve değişikliklere değişikliğe uğrayabilirler. Mutlak değişmez ve kalıcı değildirler. Bu yönüyle iktidar ilişkileri duruma göre değişebilir ya da tersine dönebilir. Bunun için de özneler özgür olmalıdırlar. Özgür olmayan özneler arasında bir iktidar ilişkisinden söz edilemez. Bir iktidar ilişkisinin uygulanabilmesi için her iki taraf için de en azından belli türde bir özgürlük söz konusu olmalıdır. (Foucault, 2011, s.235-236) İşte bu insan ve tabii olduğu ilişki biçimi artık monarşilerde ya da feodal dönemlerde yaşamış olan insandan farklı olarak özneye işaret eder.

Artık her alanda etkili olan egemen devletin amacı bireyin davranışlarını devletin çıkarlarıyla uyumlu hale getirmek üzere bir düzenlemeye gitmektir. Devlet ona göre bireyin yapısal özelliklerini öyle bir biçimde belirlemektedir ki birey geliştikçe devlet de gelişecek biçimde ayarlanmıştır. Ancak bu türden bir devlet iyi huylu ya da insancıl bir devlet olduğu için bunu yapmaz. Bunun temel amacı aynı zamanda bireyi disipline etmektir. Modern öncesi devletlerde, idari aygıtlar, toplumun tamamına etki edemeyecek kadar zayıftı. Buna karşılık gelişen kayıt tutma teknikleri, dataların işlenmesini kolaylaştıran teknik yenilikler, modern devletin gücünün artmasına ve vatandaşlarının yaşamları hakkında daha çok bilgi edinebilmelerine neden olmuştur. Böylece Foucault’ya göre, Batıda iktidarın niteliklerine ilişkin büyük bir paradigma değişikliği yaşanmıştır. İnsanlar arasında yaşanan siyasal çekişmeler yine hukuk ve yasa üzerinde yaşanıyormuş gibi gözükseler de artık iktidara yönelik mücadelelerin odağında yaşamın nasıl daha verimli hale getirileceği, üretkenliğin nasıl sağlanacağı sorunu yer alacaktır (Foucault, 2003, s. 106). Kapitalizmin birey ile ilişkisi de bu şekilde kurulur. Bu ilişkiyi düzenleyen de iktidar olacaktır. Ancak bu iktidar ona göre zannedildiği gibi yasaklamak üzere

kurulmuş bir yapı değildir. Bu çok klasik bir yaklaşımdır. İktidarın görevi artık yasaklamak değil üretmektir. Zevk üretmek de bunlardan biridir. Eğer iktidar zevk üretmeseydi ona itaat etmezdik. Ona göre tamamen baskılayan ve zor kullanan bir iktidarın tahakkümü altında yaşamak için birer mazoşist olmamız gerekirdi. Bu anlamda Foucault özne ile iktidarı artık birbirlerinden kesin olarak ayrılmış şeyler olarak görmez. İki zaman zaman birbirine dönüşür. Zaten ona göre kendisi hiçbir zaman tek başına iktidarı incelmemiştir hep özneyi incelemiştir ama özneyi her incelediğinde karşısına çıkan iktidar olmuştur. (Foucault, 2003, s.160) Böylece Foucault İktidarın sadece belli bir zümre ile temsil edildiği fikrine karşı çıkar. Her yerde her alanda bir iktidar söz konusudur. İktidar kendi demesi ile bir yanda iktidara sahip olanlar ile bir yanda olmayanlar gibi şematik bir biçimde kavranmamalıdır (Foucault, 2011, s.160) Bu yeni iktidar yalnızca “özgür özneler” üzerinde ve yalnızca onlar “özgür” oldukları sürece uygulanır (Foucault 2011, s.75)

KAYNAKLAR

- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (1997). Tanrı Devletinden Kral Devlete, Ankara: İmge Kitabevi.
- Ağaoğulları, M.A., Ç. Z. Filiz ve Ergün, R. (2005). Kral Devletten Ulus Devlete, Ankara: İmge Yayınları.
- Akal, C. B. (2011) Devlet Kuramı, Der. C.B. Akal, Ankara, Dost Yayınları
- Atayman V. (2005) Aydınlanma, İstanbul, Donkişot yayınları
- Bodin, J. (2009). Devlet Üzerine Altı Kitap (Özankaya, Ö. Çev.) Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi Seçilmiş Yazılar, Yeni Çağ, Der. Mete Tunçay, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009)
- Foucault, M. (2001) Kelimeler ve Şeyler (M.A.Kılıçbay, Çev.) Ankara: İmge Yayınevi
- Foucault, M. (2003) Cinselliğin Tarihi (H. U. Tanrıöver, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Foucault, M. (2011) Özne ve İktidar (I. Ergüden, O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Foucault, M. (2013) Toplumı Savunmak Gerekir, (Ş.Aktaş, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Foucault, M. (2013a) Hapishanenin Doğuşu, (M.A. Kılıçbay, Çev.) Ankara, İmge Kitabevi.
- Foucault, M (2019) İktidarın Gözü, (I. Ergüden, O. Akınhay, Çev.) İstanbul Ayrıntı Yayınları.
- Gutting, G (2010) Foucault (H. Gür, Çev.) Ankara: Dost Yayınları
- Hobbes, T. (2014) Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri, (C.D. Zarakolu. Çev), İstanbul, Belge Yayınları.
- Hobbes, T. (2004). Leviathan, (S. Lim Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Lemke, T. (2013) Biyopolitika (U. Özmakas, Çev.) İstanbul, İletişim Yayınları.
- Pierson, C. (2011) Modern Devlet, (N. Kutluğ, B. Erdoğan, Çev.) İstanbul: Çiviyazıları Yayınevi
- Poggi, G. (2007). Modern Devletin Gelişimi-Sosyolojik bir Yaklaşım, (Ş.Kut ve B. Toprak, Çev), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Rousseau, J.J (1969). Toplum Sözleşmesi, (V. Günyol, Çev.) İstanbul: Çan Yayınları.
- Schmitt, C. (2006). Siyasal Kavramı, (E. Göztepe, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Schmitt, C. (2010). Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm, (A. E. Zeybekoğlu, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.